

Márton László: Nagy-budapesti Rém-üldözés

Egy novelláskötet esetében rendre fennállhat az a vád, hogy egyes darabjai hasonlítanak egymásra. Márton László kötetének egyik érdeme, hogy ez nem mondható el róla. A novellák /elbeszélések, szövegek, szövegrészletek, történetek/ különböznek egymástól. Közös vonásuk, vonásaik az írói vállalkozás részének tekinthetők.

Ezek a szövegek mindenekelőtt két pont köré szerveződnek. Ezek közül az egyik az, hogy a Márton-szöveg beletartozik abba a modern magyar prózában szerencsés módon egyre inkább hagyománnyá érő vonulatba, ahol az irodalom nem egyszerűen különböző esztétikai, pragmatikus, politikai, regényelméleti, ideológiai, irodalomtudományi vagy más hasonló kívánalmaknak akar megfelelni, hanem mindenekelőtt önmagának önmagához való viszonyát szeretné meghatározni. Ha két, egymástól egyébként sok tekintetben elütő példával kellene ezt a jelenséget megvilágítanom, akkor Mészöly Miklós Filmjét és Esterházy Péter Termelési-regényét említeném. Minden bizonynyal az egész modern irodalom - ezalatt elsősorban minőség értendő, s talán csak másodsorban idő - egyik alapkérdése ez. Mártonnál is valami hasonlóról van szó, legfeljebb az ehhez való következetesség mértéke lehet kétséges.

Különböző módon, eltérő formában, de alapvetően mindegyik szövegben benne érzem e felismerés jelenlétét. A Usipóforócska elbeszélője, Alsó-Bellinghausen /hajdani/ futára egy helyen ezt mondja: "A Nagy Thezauroszt kell megalkotnom - szóltam. - Kevesebbel, mint a világ, nem érhetem be. Feladatom, hogy eljussak az emberek, események, dolgok és művek ősforrásához." /111./ Később: "Ma kevésbé félek, mint tegnap, de kevesebbet is írok. Tegnapelőtt viszont annyira sem féltem, mint ma, mégis többet írtam. Abban sem vagyok már biztos, hogy a félelem új távlatokba helyezi Nagy Előleköző Thezaurosztomat; most, hogy félek, rengeteg ötletem van, de tudom, hogy nem ötleteken épül a végtelenség." /134-135/ Ezeken a helyeken az önreflexió

inkább metaforikus. A Keresztválaszban: "Az ember önmagában szánalmasan semmit érő; kettő kell a valamihez: egy, aki hisz, egy pedig, aki értelmes, egész mondatokat képes fogalmazni." /163./ Itt a kapcsolat - az előbbihez hasonlítva - szó szerinti. Valószínűleg emiatt is lesz az előbbi két hely lényegibb, vagyis az irodalom lényegének jobban megfelelő: önmagában a két idézet is fikciót teremt. Helyesebben mondva, a két idézet két olyan kitüntetett helyen van, hogy önmaguk is képesek elmondani a temetkezési vállalkozóvá vedlett hajdani futár vállalkozásának, szándékának lehetetlenségét: képtelenség a világot ábrázolni, a nagy mű nem jön létre, mert a képből minduntalan kimarad valami: hol a világ története, hol a világ lényege, hol pedig maga a világ.

Más helyeken az a tény, hogy ez az irodalom tisztázni kívánja önmagával való kapcsolatát, egyszerű jelzéssé válik. A Konzervcsukóban ezt olvassuk: "Begurult egy golyóstoll az asztal alá. Ezt a fajta golyóstollat most látom először, nyilván afféle jövőbeli gyártmány, megnyomom a végét, kijön a hegye, valószínűleg az utókor is fel fog ezt-azt jegyezni. Megnyugtató." /357./ A golyóstoll itt a teremtett világ létrehozásának szimbóluma, ezáltal a fentebb említett kapcsolat is jelképes. A mai próza írnokai, feljegyzői, jelentésírói, Eckermannja és lektorijelentésírója mellé sorakozik a kötet leghosszabb darabjának szerzője, Lakatony János. A tornác, mely alcíme szerint "útirajz" Albert főhercegről, az ő feljegyzései mellett több más szövegből is áll. A tornác nem csupán egy kitalált világ megrajzolását vállalja fel, hanem egy további, jellegéből fakadóan képzeletbeli visszalépéssel e fiktív világ lefestését is. Vagyis egyszerre több "csavarral" is kell számolnia az olvasónak, ha ez egyáltalán fontos, hiszen a szöveg erre nem figyelmeztet. Az Előszó tanúsága szerint mindehhez kapcsolódik még egy pont, az, hogy az említett módon megszülető mű valójában nem azonos azzal a szöveggel, aminek lennie kellene, vagy ami lehetne: "Mivel türelmetlen korunk nem szeret a részletekkel bíbelődni, a szöveget körülbelül az egyhar-

madára rövidítettük, anélkül hogy lényeges eszmei mondani-
valója, színes, fantáziadús logikája csorbát szenvedett vol-
na. Ezt leszámítva kiadásunk teljesnek tekinthető. Néhány di-
vatjamúlt vagy oda nem illő kifejezést átfogalmaztunk, ezek-
nek száma csaknem elhanyagolható. Egyéb okokból is kénytele-
nek voltunk egy-két bekezdést elhagyni, helyüket kipontoztuk
legjobb tudásunk szerint." /274./

Azért is idéztem hosszabban ezt a részletet, mert ezzel
jutunk el a másik fontos ponthoz, ami köré a szövegek szerve-
ződnek. Musil óta tudjuk, és talán az iménti idézet is tanú-
sítja, hogy egy jelenségről rendszerint elmondható: az, és
mégsem az. Ennek az egész kort meghatározó paradoxonnak a fé-
nyében is láthatjuk Márton László kötetét. A dolgok kétértel-
műek: a "keresztválasz" vagy a "konzervcsukó" most az, ami,
vagy valami más, éppen a fordítottja? A kötet címe is kétér-
telmű. A Rém-üldözés szónak legalább két jelentése biztosan
van, s ezek egymással némiképp ellentétesek. Lehet a szó a
rém üldözése, lehet rémüldözés is: egyikre is, másokra is mond-
hatjuk: az is, és mégsem az. A kétféle szóhasználat Mártonnál
egyébként is hangsúlyos, hiszen a kötet címadó novellájának
ortográfiája, benne a szavak sorvégi elválasztása legalábbis
bizonytalan. - Ugyanígy kétértelmű az első novella címe /Aal-
vilaag/. Hogy miért az, arra a válassz ugyanezen novella negye-
dik részében, a verses Foglalat első sorában található: "Az
alvilág s az álvilág; Fivérek." /70./ A kötetben továbbhaladva,
az Albert főherceg utazásairól szóló történet egyik részében
pedig: "Nem is világ, csak alvilág. Vagy álvilág? Akárhogy van
is, fantáziátlan. Van itt minden, csak egy kicsit rosszabb."
/317./ A két variáns összeköt két, egymástól távol eső szöve-
get. A kettősségeknek, a kétértelműségeknek, az "az, és mégsem
az"-állapotnak szintén van egy egészen emblemikus tömörségű
megfogalmazása. Sőt, ez mintha össze is kapcsolná a két fő
pontot - az irodalmon belüli irodalom és az inverzió motívu-
mát: "Mégvagyok még, de nem az, aki mondja vagy írja mindezt
---" /340./ A világ - ahol minden van - tehát - önmagunkkal
vagy anélkül - leírható, de bizonytalan, hogy a magunk világát

látjuk-e vagy egy másikat, s még bizonytalanabb, hogy az eredmény a magunk világának, vagy egy másik világnak a leírása lesz-e. A kérdés tehát, kijelentésként ugyan, de föl-tétetett, válaszra vár.

Márton László fiatal író. Ez kétségtelen tény, s Ünma-gában nem lenne erény, de történetesen hozzájárul életkorá-hoz ez a prózakötet. Néhány darabja a Jelenlétben és a Mozgó Világban korábban már megjelent. Az első szöveg 1979-ből va-ló, abból az évből, mikor Márton először lépett nyilvánosság elé a Jelenlét-antológiában. Szerencsés dolog, és a szerző érzékét dícséri, hogy írásai közül válogatott, s így a kötet első írása nem azonos a Jelenlétben megjelent első írással. Nem akarok igazságtalan lenni az utóbbi három-négy év. kötet-tel induló prózaíróival szemben, de ha emlékezetem nem csal, talán csak Kornis Mihálynak adatott meg az ilyen magas szín-vonalú kezdet. /Magvető, 1984./

Csuhai István